

Závodszy Géza

Miért tanítunk történelmet?

Ha ilyen súlyos kérdést teszünk föl – *miért tanítunk történelmet?* – a válasz megfogalmazása során vagy nagyon egyszerű szavakat és rövid mondatokat kell használnunk, ahogy azt az emberi létezés esszenciális, legvégső dolgairól szólva tesszük, vagy kiterjedt tudományos, filozófiai apparátust kell megmozgatnunk. Vagy nagyon józan, nagyon racionális érveket kell használnunk, olyanokat, amelyek az egyéni érdekeket, a hétköznapi önzést is figyelembe veszik, vagy erős érzelmi fűtöttséggel, szenvedélyesen fogalmazunk, ami a közösség egészét létében érintő kérdésekben nagyon is indokolt.

Az, hogy történelmet tanítunk, természetesen magától értetődő mindazok számára, akik valaha iskolába jártak. A történelem strukturált ismeretkörként előkelő helyet foglal el a tantárgyak között. Nem szokta a történelemtanítás – vagy általánosabban és régebben: a múltról való gondolkodás, beszéd – létjogosultságát kétségbe vonni az utca embere, ha úgy tetszik, a hétköznapi gondolkodás sem. Így van ez az emberi civilizáció hajnala, a szervezett társadalom finom szövetének kialakulása óta, amint arra a *história* szó görög gyöke is utal.

Paradoxont keresve úgy is mondhatjuk: *az embert az különbözteti meg más élőlényektől, hogy van sorsa*. Pontosabban: tudatában van annak, hogy sorsa van. Tudja, hogy született, hogy meg fog halni, tudja, hogy anyja és apja van, hogy ősei voltak, és reméli, hogy utódai még akkor is élnek majd, amikor az ő csontjai elporladtak.

Az egyes embernek azonban nincsen történelme. A szó eredeti értelmében nincs individuális történelem, nincs magántörténelem. Ami az emberrel, mint személyiséggel történik, az mindig más emberekkel hozza kapcsolatba. Egy újabb paradoxon: *az egyén, a személyiség története voltaképpen nem más, mint a többi emberhez fűződő kapcsolatainak története*.

Az ember olyan teremtmény, aki a benne rejlő, a természettudomány nyelvén szólva genetikai programjában lévő képességeket is csak más emberekkel együtt, más emberek közösségében képes kibontakoztatni. Még biológiai fajtajegyének

Závodszy Géza: Miért tanítunk történelmet?

meghatározó része is csak közösségben fejlődik ki. Az emberi közösségtől elszigetelt gyermekből – amint az őserdőben eltévedt vagy bűnös módon állatként tartott gyermekek példái bizonyítják – nem lesz homo sapiens.

Az ember önmagában folytathatatlan, reprodukálhatatlan, értelmetlen. S ez nem csupán társadalomtudományi, pszichológiai vagy erkölcsi értelemben igaz, hanem – mint az imént utaltunk rá – biológiailag is. Az egyénnek persze nemcsak kortársai vannak. Tanul apáitól, maga is alkot, s amit tud, azt átadja utódainak. Nem véletlen, hogy oly sokan oly sokszor utalnak Edmund Burke híres megfogalmazására, amellyel a társadalmi szerződés jelen központú értelmezését kibővíti: „Az efféle társaság céljai ugyanis csak számos nemzedék elmúltával érhetők el; nem csupán maguk az élők, hanem az élők, a már holtak, s a még meg nem születettek közötti társas viszony ez.”

A legönzőbb ember is érdekelt abban, akár elismeri, akár nem, hogy a közösség, amelyben él, egészséges közösség, önmagát mentálisan és fizikailag megújító közösség, egymást kölcsönösen segítő, a parancsolatokat és a törvényeket megtartó emberekből álló közösség legyen. Mit ér saját vélt vagy valós teljesítménye, kiválósága, ha nincsenek, akik ezt visszaigazolják, akik tisztelik ezért? Akik ezért majd megemlékeznek róla? A megszervezett társadalom által nyújtott egyéb biztonságra és szolgáltatásokra hivatkozni ehelyütt stílustalan volna.

Mondjuk meg tehát az – idézőjelbe tett – „egészséges” önzésnek: *az életünk minősége azoknak a közösségeknek – családnak, szervesen kialakult lakóközösségeknek, egyháznak, nemzetnek – a minőségétől függ, amelyekben élünk, amelyekhez akarva vagy akaratlanul, de tartozunk.*

Ha változtatni, javítani akarunk önsorsunkon, gyermekeinknek, szűkebb és tágabb családuknak a sorsán, ha elevenen meg akarjuk tartani mindazoknak az emlékét, akiket szeretünk vagy szerettünk, s nem akarunk beolvadni az emlékezet nélküli semmibe, azoknak a kisebb vagy nagyobb közösségeknek a minőségét kell ápolni, javítani, amelyeknek szándékunktól függetlenül is tagjai vagyunk.

Aki az egyén, a személyiség fölszabadítását a szervesen változó, lüktető történelemben élő közösségektől elvonatkoztatva érti és hirdeti, az nem mást tesz, mint mindent követel az egyén (általában saját maga) számára anélkül, hogy a közösséggel szemben bármiféle kötelezettséget vállalna. *Aki pedig a személyiség fölszabadítását a szervesült közösségek megszüntetésével, eufémizálja:*

Závodszy Géza: Miért tanítunk történelmet?

kinyitásával, másképpen: „a történelem befejezésével” *kívánja megvalósítani, az a társadalom elpusztításának útjára lép.*

Hát ezért tanulmányozzuk azt a viszonyrendszert térben és időben, amelyben élünk, ezért kell, hogy érdekeljen minden, ami apáinkkal, őseinkkel, azaz velünk is történt. *Az emberiség nem más, mint a folyamatosság maga, s az emberiség létezésének, fennmaradásának módja a legtágabban értelmezett nevelés és tanítás.*

Ezt fejezi ki a napjainkban gyakran hangoztatott, egyesek által mégis negligált gondolat: *ahhoz, hogy tudjuk, merre tartunk, mit akarunk, tudnunk kell, hogy kik vagyunk, honnan jövünk.*